

چرا پیامبران و ائمه معصومین استغفار می‌کردند؟

رئیس دانشگاه قرآن و حدیث گفت: توبه به معنای بازگشت است مثلاً در حال نماز به خدا بسیار نزدیک‌ترند تا در خواب، و به همین دلیل استغفار می‌کنند بنابراین توبه انبیا و ائمه (ع) از این دست است.

رئیس دانشگاه قرآن و حدیث گفت: توبه به معنای بازگشت است مثلاً در حال نماز به خدا بسیار نزدیک‌ترند تا در خواب، و به همین دلیل استغفار می‌کنند بنابراین توبه انبیا و ائمه (ع) از این دست است.

به گزارش خبرگزاری مهر، حجت الاسلام عبدالهادی مسعودی خمینی؛ رئیس دانشگاه قرآن و حدیث، در نشست با موضوع «فلسفه توبه و استغفار انبیا و ائمه (ع)» در پاسخ به این پرسش که در برخی روایات داریم که انبیا و ائمه (ع) نسبت به گناهی اقرار و توبه کرده‌اند، آیا این مسئله با عصمت در تضاد نیست، گفت: یکی از مباحث ضروری برای انسان‌ها داشتن الگو است و شیعه در طول حیات خود ائمه (ع) و انبیا را الگو قرار داده است و معتقد است که این بزرگواران سهواً و یا عمدتاً و با اراده و بی اراده هیچ گونه خطایی ندارند. حال اگر در قرآن و روایات مطالبی داریم که ظاهراً دلیلی بر گناه آنان و اقرار بر خطاست شکل کلی الگوبرداری ما با چالش مواجه می‌شود؛ مثلاً گفته می‌شود که شما می‌گویند حضرت داود معصیتی نکرده است ولی چرا در روایات گناهی به ایشان نسبت داده شده است یا چرا حضرت ایوب مبتلا به این همه بلای سنگین شد یا چرا خطاب به پیامبر (ص) داریم؛ «واستغفر لذنبک».

وی افزود: اگر ما عصمت را چه از خطا و گناه بپذیریم باید این آیات و روایات را به گونه‌ای توجیه و تبیین کنیم؛ یک راه این است که هم داستان با اهل سنت شویم و بگوییم این‌ها خیلی افراد خوب و مؤمنی بوده‌اند ولی چون هر انسانی ممکن الخطا است چند بار هم مرتکب برخی خطاها و گناهان شده‌اند و این مسئله سبب نمی‌شود تا اسوه و الگو نباشند؛ البته خیلی از اهل سنت هم معتقدند که پیامبران حداقل در دوره پیامبری خود مصون از خطا و گناه هستند.

استاد دانشگاه قرآن و حدیث با بیان اینکه شیعه نه تنها بر این باور است که ایشان در دوره نبوت و امامت مصون از خطا و گناه هستند بلکه قبل از آن هم اینطور بوده‌اند، اضافه کرد: این موارد که به استغفار انبیا اشاره دارد یکی دو مورد هم نیست و در سوره ص و غافر در موارد متعدد به این مسئله اشاره شده است از جمله در آیه «وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأْتَمَمْنَاهَا يَعْشُرَ قَتْمٍ مِيقَاتٍ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ هَاؤُنْ أَخْلِفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرَاكَ وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ بُنْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ» فرموده است: موسی از خدا خواست که خودت را به من نشان بده و خدا فرمود تو نمی‌توانی مرا ببینی؛ به این کوه نگاه کن و اگر این کوه توانست در برابر تجلی من دوام بیاورد تو هم می‌توانی و ناگهان به کوه نگاه کرد و در همان حال بیهوش بر روی زمین افتاد و بعد که به هوش آمد گفت: قَالَ سُبْحَانَكَ بُنْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ؛ من به سوی تو توبه می‌کنم و ایمان دارم.

مسعودی بیان کرد: در آیه ۳۴ سوره ص در مورد حضرت داود داستانی ذکر شده است با موضوع ۹۹ گوسفند؛ ایشان بدون اینکه محکمه تشکیل دهد و ادله را بررسی کند فوراً قضاوت کرد که او خیلی کار بدی مرتکب شده است که ۹۹ گوسفند دارد و باز هم می‌خواهد یک گوسفند برادرش را هم از او بگیرد و فرمود خیلی از شرکا مرتکب این کارها می‌شوند و به هم ظلم می‌کنند. قرآن در ادامه فرموده است که داود بعد از این سخنان متوجه شد که این موضوع یک آزمون و امتحانی برای او بود لذا فوراً توبه کرد.

رئیس دانشگاه قرآن و حدیث افزود: در مورد پیامبر (ص) هم داریم که «فاستغفر لذنبک». در ادعیه و روایات هم چنین مطالبی داریم؛ مثلاً دعای کمیل که از دعاهایی است و زیاد خوانده می‌شود؛ داریم اللهم اغفر لی الذنوب اللتی تنزل البلاء؛ این عبارات از سوی امام علی (ع) بیان می‌شود که امام اول است یا در صحیفه سجادیه چند دعا ناظر به این موضوع یعنی طلب عفو و توبه و اعتذار و... داریم. در دعای ابوحمزه ثمالی هم داریم: اللهم انی اعوذ بک من کل...؛ تصدق علی بعفوک؛ اللهم اغفر لی و لوالدیک؛ یعنی امام سجاد برای امام حسین (ع) که شفیع همه شیعیان است طلب استغفار کرده است.

پاسخ سطحی به یک شبهه

وی افزود: یکی از پاسخ‌های ساده‌انگارانه این است که ما بگوییم همه این احادیث و ادعیه ضعیف‌السند هستند؛ ما بین ضعیف‌السند یا ضعیف‌نیاید خلط کنیم؛ گاهی ما در حدیث با افراد جاعل روبرو هستیم که قطعاً باید کنار گذاشته شود ولی برخی موارد ما راوی را نمی‌شناسیم لذا می‌گوئیم سند ضعیف است ولی اگر تحقیق درست علمی کنیم در مواردی خواهیم دید که راوی

راویان قوی هستند. گاهی یک بچه بازیگوش به ما خبری می دهد لذا شاید توجه نکنیم ولی گاهی چند بچه یک خبر را به ما می رسانند در این صورت حداقل آن است که انسان به این خبر عنایت کند. ما حداقل چند دعا در صحیفه و عبارت های مختلف در ادعیه و آیات متعدد قرآنی داریم و حتی اگر دعا و روایت را دارای سند ضعیف بدانیم ولی قرآن را چه کنیم؟

استاد حوزه و دانشگاه با بیان اینکه آقای سیدمحمدکاظم طباطبایی که متخصص در رجال و سند و فقه الحدیث است گفته که آیات و احادیث استغفار پیامبران و ائمه در منابع معتبر شعیه و اهل سنت به فراوانی وجود دارد، اظهار کرد: کافی کلینی هم که کتاب درجه یک شیعه است از امام حسین (ع) نقل کرده است که پیامبر (ص) در هر شبانه روز ۷۰ مرتبه استغفار می کردند و ۷۰ مرتبه هم توبه می کردند. در صحیح مسلم که اهل سنت همه روایات آن را معتبر می دانند آمده است که پیامبر فرمود گاهی تیرگی و غباری روی دلم می نشیند و صد مرتبه استغفار می کنم. به امام کاظم (ع) هم نسبت داده شده است که ایشان حتی در زندان روزی ۵ هزار مرتبه استغفار می کرده است.

رئیس دانشگاه قرآن و حدیث گفت: ما با توجه به این مطالب نمی توانیم منکر شویم بنابراین باید به تبیین و توجیحات درست رو بیاوریم؛ البته تقریباً شش تبیین از سوی علما بحث شده است ولی به نظر بنده برخی از این ها قابل قبول نیست؛ برخی تبیین ها بخشی از مشکل استغفار را حل و برخی هم می تواند همه مسئله را حل کند.

مسعودی خمینی با بیان اینکه راه حل ساده و عمومی این است که ائمه و انبیا واقعاً گناهی نداشتند که توبه کنند بلکه قصد داشتند به ما یاد بدهند که وقتی من که انسان معصوم هستم اینقدر توبه و استغفار دارم شما باید سنگ تمام بگذارید، اظهار کرد: این تبیین اشکالی دارد و آن اینکه اگر قصد ایشان آموزش به مردم بود همین که چند روز استغفار و توبه کنند و لفظ آن را بگویند تا مردم یاد بگیرند کافی است و چه لزومی دارد که پیامبر در طول حیات هر روز ۷۰ تا صد مرتبه استغفار کند؟ یا امام کاظم (ع) روزی ۵ هزار مرتبه؛ الان اگر معلم یک مطلبی را ده بار تکرار کند صدای دانش آموزان درمی آید بنابراین این توجیه قابل قبول نیست.

توجیه ناقص آلوسی

رئیس دانشگاه قرآن و حدیث افزود: تبیین دیگر که آلوسی گفته است این است؛ این توبه اسم توبه دارد ولی حقیقت آن اظهار تواضع و خشوع در برابر خداوند است یعنی تزئینی و تشریفاتی است ولی باز این هم کامل نیست زیرا وقتی یک امام و نبی در موارد متعدد استغفار کنند دیگر تشریفات نیست. تبیین سوم هم که خیلی از متکلمین قبول دارند این است که پیامبران و ائمه، ترک اولی داشتند و نه گناه لذا توبه از این نوع خطاهاست؛ مثلاً جا داشت حضرت یوسف در مواجهه با پدر از فاصله ۵۰ متری از اسب پیاده شود و ابراز خشوع کند ولی از فاصله چند متری این کار را کرده است یا پیامبر (ص) باید نماز شب را بیشتر طول می دادند ولی به علت خستگی این کار را نکردند.

توجیه ناتمام ترک اولی

مسعودی خمینی با بیان اینکه خطای حضرت آدم و داود هم با این ترک اولی قابل توجیه است، گفت: این تبیین با اینکه از بقیه بهتر است ولی باز این سوال ایجاد می شود که آیا پیامبر (ص) روزی ۷۰ مرتبه ترک اولی داشتند که این مقدار توبه و استغفار می کردند؟ یا آیا در هر مجلسی ۲۵ مرتبه ترک اولی داشتند که ۲۵ بار استغفار می کردند؟ تبیین دیگر اینکه توبه ایشان توبه خوف بوده است یعنی معصومین (ع) خوف داشتند که مبادا خداوند آنان را رها کند و ما هم باید این خوف را داشته باشیم. ما گاهی اوقات غفلت داریم و فکر می کنیم روزی ما با دست و فکر و زبان خودمان به ما می رسد؛ یک تاجر بزرگ فرش ممکن است توسط یک جوانی فریب بخورد؛ معصومین (ع) هم خوف دارند که مبادا یک لحظه غفلت باعث دوری آنان از خداوند شود. این تبیین هم با این اشکال روبروست که پناه بردن به خدا برای دورشدن از خطرات و گناه و لغزش، استعاده است ولی استغفار برای گناه انجام شده است.

رئیس دانشگاه قرآن و حدیث با اشاره به تبیین پنجم، گفت: برخی گفته اند معصومین (ع) گاهی در یک لحظه غفلت کرده اند لذا توبه داشتند ولی این هم با عصمت ذاتی که خدا برای آنان فرار داده است سازگار نیست؛ عصمت به لطف الهی است نه فقط به توجه به خود آنان و لطف الهی مگر در مواردی که مانع باشد متوقف می شود ولی عصمت مشمول این قضیه نیست. تبیین دیگری هم که بیان شده این است که ائمه (ع) از فکر گناه توبه کرده اند زیرا گناه سوزاندن خانه است و فکر گناه، خانه را نمی سوزاند ولی قلب را تیره می کند؛ این توجیه هم با این اشکال مواجه است که آیا انبیا و ائمه (ع) فکر گناهان زشت در سر داشتند؟ مثلاً یوسف (ع) فکر زنا کرده بود یا پیامبر (ص) اراده کشتن کسی بدون دلیل کرده بود یا علی (ع) فکر کرد از بیت المال چیری بردارد؟ ما در مورد برخی علما و روحانیون بزرگ که معصوم هم نیستند چنین تصویری نداریم چه رسد به انبیا و ائمه (ع) البته توبه از فکر خطورات نفسانی کوچک ممکن است که البته باز هم اشکال را کاملاً رفع نکرده است.

توجیه کامل تر

مسعودی خمینی بیان کرد: توجیه دیگری که بنده دارم و معتقدم بسیاری از مشکلات را حل خواهد کرد این است که توبه به معنای بازگشت است؛ ما وقتی از خدا فاصله طبیعی می گیریم یعنی مثلاً در حال نماز به خدا بسیار نزدیک تر هستیم تا در خواب یا وقتی غذا می خوریم توجه ما به نفسمان بیشتر از زمانی است که مشغول خواندن قرآن هستیم و … یا وقتی نماز شب می خوانیم حالمان با زمانی که در مجلس عروسی و تفریح هستیم تفاوت دارد بنابراین توبه انبیا و ائمه (ع) از این دست است و این توبه کمال آور و اتصال یک موجود ضعیف به موجودی قوی است.